

Yleistajuista kielitiedettä.

AXEL LINDQVIST: **Mannen, kvinnan och språket** jämte andra es-sayer. C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag (Stockholm). Sundsvall 1945. 224 s.

Göteborgin korkeakoulun saksan kielen professorin julkaisemat seitsemäntoista tutkielmaa käsittelevät etupäässä kielentutkimuksen alaan kuuluvia kysymyksiä. Ensimmäisessä kirjoituksessa, joka on antanut kirjalle nimen, on samantapaisia toteamuksia, joita Otto Jespersen on esittänyt naisten kielestä (esim. Die Sprache -teoksessa). Tekijän ajatuksia ja huomioita kuvaavat esim. seuraavantapaiset huomautukset: Mies on luonut kielen, kuvansa mukaan. Sitä osoittavat mm. monet sanat: ruotsin ja saksan epämääräinen subjekti *man*, saksan *jemand*, *niemand* ja *jedermann*, englannin *everyman*, ranskan *homme* (= mies, ihminen); *vanha Aatami* (ei *vanha Eeva!*); *esi-isät*; *furste* > *furstinna*, *arbetare* > *arbeterska*, *hund* > *hynda* (maskuliininen sana on primäärinen). Nykykielten normaali-proosassa on se miehinen leima, joka palautuu Caesarin, Ciceron, Senecan ja Augustinuksen kieleen. Naisen ääni on huomattavissa kielen eufemismeissa, deminutiiveissa ja hempeissä sanoissa, hyperbolisissa ilmauksissa (*minä inhoan kumianturoita*), »sanomalehdessä *ei ole mitään*»). Maskuliininen proosatyylä on usein pakkopaita kirjoittavalle naiselle. Luoteenomaista naisen kieltä tarjoaa Selma Lagerlöfin Gösta Berlingin taru.

Tutkielma »Oöversättliga ord» valaisee monin esimerkein kääntämisen probleemeja. Tekijä osoittaa, että kääntäminen kielestä toiseen ei voi olla adekvaattia muulloin kuin silloin, kun käännettäviin sanoihin ei liity mitään tunneainesta. Kulttuurikielen sanoilla on miljöönsä, atmosfäärinsä, sävyänsä ja tuoksunsa, joita ei lähinnä vastaavakaan toisen kielen sana voi synnyttää. Sanoina, joita ei voi kääntää, tekijä esittää mm. seuraavat: ruotsin *skärgård*, *häradsdomare*, *längtan*, saksan *Lied*, *Weltschmerz*, *Gemüt*, *Heimweh*, *Gesinnungstüchtigkeit*, *Wahlheimat*, *bodenständig*, englannin *gentleman*, *snob*, *spleen*, *understatement*, ranskan *esprit*, *charme*, *précieux*, latinan *pietas*, kreikan *kalogathia*.

Kirjoituksessa, jonka nimi on »Talsystemens kamp enligt språkens vittnesbörd», professori Lindqvist käsittelee niitä jälkiä, joita eri kielissä on muista lukujärjestelmistä kuin kymmenlukuun perustuvasta. »Folkliga sjukdomsnamn» -nimisessä tutkielmassa osoitetaan kansanomaisten uskomusten ja käsitysten vaikutus tautien nimiin. Eräissä artikkeleissa koskellaan kielenhuoltokysymyksiä. Eri yhteyksissä tekijä tähdentää, osittain samoin sanoinkin, sitä, että kielentutkija ei saa kädet ristissä seurata kielen kehitystä. »Se mielipide, että kieli on luonnontuote, joka saavuttaa korkeimman kehityksensä, jos se rauhasa kasvaa pedanttisten kielimestarien häärimättä sen kimpussa, on perin väärä» (s. 142). »Se, ettemme millään tavalla puuttuisi kielen kehitykseen ja tyytyisimme rekisteröimään ne muutokset, joita vähitellen tapahtuu tässä luulotellussa luonnontuotteessa, tai lähtisimme siitä, että ne ilmaukset, jotka ovat päässeet käytäntöön, ovat myös parhaat mahdolliset, se on ajatus, joka tuntuu luonnottomalta aikana, joka pyrkii kaikkiin tarjona oleviin keinoihin valikoimaan, jalostamaan

ja vaalimaan hyötykasvejamme ja kotieläimiämme — vieläpä ihmisiä itseäänkin —, rationalisoimaan työkalujamme ja asuntojamme ja parantamaan työtapojamme» (s. 115).

Kirjansa tutkielmassa, jotka eivät kuulu kielitieteen piiriin, professori Lindqvist on käsitellyt mm. Pohjoismaiden yliopistojen mahdollista toimintaa Pohjolan yhteyden hyväksi ja Sveitsin-ihailua sekä sen vaikutusta Schillerin Wilhelm Telliin.

Esseen nimi on liian vaateliias teoksen eräille kirjoituksille. »Amerikabreven» esim. on vain perusteltu kehoitus ryhtyä keräämään Amerikkaan siirtyneiden ruotsalaisten kirjeitä.

E. A. S.